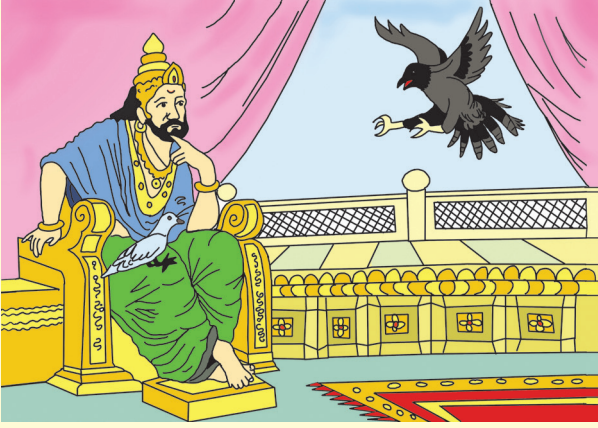


2. अभयदाणं



हा पद्यपाठ ‘सुदंसणा-चरियं’ या प्राकृत काव्यग्रंथातून घेतला आहे. या ग्रंथाची रचना देवेंद्रसूरी यांनी केली. त्यांचा काळ साधारणपणे 13 व्या शतकाचा मानला जातो. देवेंद्रसूरी हे संस्कृत-प्राकृत-अपभ्रंश इ. भाषा जाणणारे होते.

‘अभयदाण’ ही कथा संस्कृत कथासाहित्यातही शिबी राजाची कथा म्हणून प्रसिद्ध असलेली दिसून येते. अहिंसेचे व दानाचे श्रेष्ठत्व स्पष्ट करण्यासाठी प्राकृत साहित्यातही कथा प्रसिद्ध आहे.

परमेश्वराने विश्वातील प्रत्येक प्राणी हे पर्यावरणाचे रक्षण करण्याच्या उद्देशानेच निर्माण केलेले आहेत. त्यामुळे प्रत्येक प्राण्याला जगण्याचा अधिकार आहे. पर्यावरणाचा समतोल राखण्यासाठी प्रत्येक प्राणिमात्राचा सहभाग असलेला दिसून येतो. प्रत्येक प्राण्याच्या निर्मितीमागे निसर्गाचा कोणता ना कोणता उदात्त हेतू असलेला दिसून येतो. म्हणून या विश्वातील प्रत्येक जीव पर्यावरणाच्या दृष्टीने महत्त्वपूर्ण आहे. त्यामुळे सर्व प्राणिमात्रांचे रक्षण करणे कसे आवश्यक आहे ते या पद्य पाठात मेघरथ राजाच्या उदाहरणातून स्पष्ट केले आहे.

अह सो मेहरह-निवो उज्जाणाओ गिहागओ कइया।
पोसहिओ पोसहसाल-संठिओ कहेइ जिणधम्मं॥1॥

अह गयणमंडलाओ भयसंभंतो पकंपिरो दीणो ।
पारेवओ रडंतो पडिओ रायस्स उच्छंगे ॥2॥

धम्माऽधम्मविचिंता वि चिट्ठए सुट्ठिए सरीरम्मि।
तं नत्थि न कुणइ बुभुक्खिओ कूरमवि कम्मं ॥15॥

तद्धम्मवत्तया अलं अप्पसु मह भक्ख-भूयं इणं अइरा ।
को धम्मो जं इक्को रक्खिज्जइ हम्मए अवरे? ॥16॥

न य मज्झ हुज्ज तित्ती कहं वि भुज्जंतरेहिं जं सययं।
सज्जो सयं हयं जिय-फुरंत-मंसाऽसणो अहयं ॥17॥

भणइ निवो, 'जइ एवं ता तुह वियरेमि सेण! नियमंसं।
पारेवएण तुलियं होसु सुही मा तुमं मरसु' ॥18॥

आमं त्ति परे सेणे तुलाइ एगत्थ ठावइ कवोयं ।
अण्णत्थ खिवइ राया छित्तुं छित्तुं निययमंसं ॥19॥

जह जह खिवेइ मंसं राया उक्कत्तिऊण निय-तणुणो।
तह तह भारेण इमो वड्डइ पारेवओ अहियं ॥20॥

भारेण वड्डमाणं तं पक्खिं पिक्खिऊण अक्खुहिओ ।
सयमेवाऽऽरुहइ तहिं तुलाइ राया अतुलसत्तो ॥21॥

इय निच्छयमवगच्छिय निवस्स एगो अमच्छरो अमरो ।
वर-मउड-कुंडल-धरो पयडी होउं भणइ एवं ॥22॥

'इक्को चिय तं धण्णो सुपुरिस-चूडामणी तिहुयणम्मि ।
चालिज्जसि? न सुरेहिं वि सट्ठाणाओ सुरगिरि व्व ॥23॥

इय ईसाणिंदेणं वि वणिज्जंतं तुमं णिसुणिऊण ।
तुह सत्त-परिक्खत्थं इहाऽऽगओ असहमाणोऽहं ॥24॥

तुह उवसग्गमकाहं तं सव्वं खमसु पसिऊण ।
इय भणिय निवं सज्जं काउं नमिउं सुरो गओ सग्गं ॥25॥



पोसहिय - (पौषधिक) अष्टमी, चतुर्दशी
या पर्वतिर्तीना पाळावयाचे आहारादिचे व्रत
पोसहसाला - पौषधशाळा (पौषध-उपास व्रत
करण्याचे ठिकाण)
पकंपिर - थरथर कापणारा
नरयवियणा - नरकातील यातना
छुहगहिलो - भुकेने व्याकूळ झालेला
अइरा - ताबडतोब
अमच्छर - दयाळू, कृपाळू
ईसाणिंदेण - ईशान्य स्वर्गातील इंद्र

पारेवय - पारवा, कबूतर
सेण - बहिरी ससाणा
उक्खण - उखडणे, उपसणे
पिच्छ - पीस
पवरसिया - उत्कृष्ट खडीसाखर, द्राक्षरस
पय - दूध
आमं - होय
अमरो - मृत्यू नसलेले, देव
वराय - बिचारा, गरीब, क्षुद्र
अक्खुहिओ - प्रक्षोभित न होता, न रागवता



कृती करा

1 खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

- 1) मेघरथ राजा कोठे बसला होता?
- 2) मेघरथ राजाजवळ कोण अभयदान मागत होते?
- 3) पारव्याच्या पाठीमागून कोण आले?
- 4) मेघरथ राजा काय म्हणाला?

2 संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- 1) 'मम भक्खं मुंच इमं राय।'
- 2) 'किमहं करेमि सरणं कहसु महाभाग!
छुहगहिलो।'

3 समानार्थी शब्द लिहा.

- 1) राया —→
- 2) पयं —→
- 3) पारेवय —→
- 4) सुरो —→
- 5) पिच्छ —→

4 कोण ते लिहा.

- 1) पौषधशाळेत चिंतन करणारा
- 2) भयभीत होऊन थरथर कापणारा
- 3) पारव्याच्या पाठोपाठ येणारा
- 4) स्वतःच्या मांडीचे मांस कापून देणारा
- 5) राजाला उपसर्ग देऊन क्षमा मागणारा
- 6) अभयदान देणारा

5 उपक्रम :- दानशूर कर्ण व राजा हरिश्चंद्र यांच्या कथा वाचा.